

GEWONE ZITTING 2015-2016

26 OKTOBER 2016

**BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK
PARLEMENT**

**Voorstelling van de studie naar de
toekomstige inrichting van het Citroën-
museum**

VERSLAG

uitgebracht namens de commissie
voor de Territoriale Ontwikkeling

door de heer Arnaud VERSTRAETE (N)

Aan de werkzaamheden van de commissie hebben deelgenomen :

Vaste leden : de heren Mohamed Azzouzi, Bea Diallo, mevr. Catherine Moureaux, de heren Emin Özkara, Willem Draps, Gaëtan Van Goidsenhoven, Fabian Maingain, mevr. Julie de Groote, de heer Arnaud Verstraete.

Plaatsvervangers : de heer Arnaud Pinxteren, mevr. Annemie Maes.

Andere leden : de heren Emmanuel de Bock, Paul Delva, Christos Doulkeridis, mevr. Isabelle Emmerly, mevr. Cieltje Van Achter.

SESSION ORDINAIRE 2015-2016

26 OCTOBRE 2016

**PARLEMENT DE LA RÉGION DE
BRUXELLES-CAPITALE**

**Présentation de l'étude sur l'aménagement du
futur « musée Citroën »**

RAPPORT

fait au nom de la commission
du Développement territorial

par M. Arnaud VERSTRAETE (N)

Ont participé aux travaux de la commission :

Membres effectifs MM. Mohamed Azzouzi, Bea Diallo, Mme Catherine Moureaux, MM. Emin Özkara, Willem Draps, Gaëtan Van Goidsenhoven, Fabian Maingain, Mme Julie de Groote, M. Arnaud Verstraete.

Membres suppléants : M. Arnaud Pinxteren, Mme Annemie Maes.

Autres membres : MM. Emmanuel de Bock, Paul Delva, Christos Doulkeridis, Mmes Isabelle Emmerly, Cieltje Van Achter.

I. Uiteenzettingen van de heren Jacques Timmermans en Benoît Moritz, belast met de studie naar de toekomstige inrichting van het Citroën museum

De heren Jacques Timmermans en Benoît Moritz geven toelichting bij de resultaten van de analyse van de herbestemmingsmogelijkheden op de site van Citroën Yser in Brussel, met behulp van slides (zie http://weblex.brussels/data/annexes/uploads/pd2016111715043716-10-26_exposb.pdf).

II. Gedachtewisseling

De heer Christos Doulkeridis is blij met de brug die naar de wijk geslagen wordt.

Het parlementslid heeft vragen bij de reden waarom een hotel slechts als een optie beschouwd wordt.

De heer Arnaud Pinxteren is ingenomen met deze grondige analyse.

Het parlementslid heeft vragen bij de financieringsbronnen voor het project, het tijdpad en de aard van de samenwerking met de wijk.

Mevrouw Catherine Moureaux heeft op haar beurt vragen bij de band tussen het Museum voor Moderne en Hedendaagse Kunst en het CIVA.

Het parlementslid wenst ook meer uitleg over de aanleg van de buitenruimtes en het concept “box in the box”.

De heer Arnaud Verstraete meent dat het project interessant is en de Brusselaars kan begeisteren. Het parlementslid heeft vragen bij de manier om hen daarbij te betrekken. Zijn er aanbevelingen omtrent inspraak geformuleerd? Hoe tracht men aansluiting te vinden bij de aangrenzende wijk? Zal het museum aan Brusselse kunstenaars kansen geven om hun werk tentoon te stellen?

Heeft het Centre Pompidou technische eisen geformuleerd?

Hoe wordt de toegankelijkheid van het museum voor actieve weggebruikers verzekerd (bijvoorbeeld fietsers)?

Quid het voorgestelde budget, de onderhoudskosten, de verwarmingskosten...?

De heer Gaëtan Van Goidsenhoven heeft vragen bij de optie van het hotel, de voorwaarden voor de bouw ervan en de gevolgen indien het hotel er niet komt.

Er werden enkele thermische modellen uitgewerkt. Hoe

I. Exposés de MM. Jacques Timmermans et Benoît Moritz, chargés de l'étude sur l'aménagement du futur « musée Citroën »

MM. Jacques Timmermans et Benoît Moritz exposent les résultats de l'analyse des potentialités programmatiques du site Citroën Yser à Bruxelles en se basant sur des transparents (voir http://weblex.brussels/data/annexes/uploads/pd2016111715043716-10-26_exposb.pdf).

II. Échange de vues

M. Christos Doulkeridis se réjouit du lien établi avec le quartier.

Le député s'interroge sur la raison pour laquelle l'hôtel n'est envisagé qu'en tant qu'option.

M. Arnaud Pinxteren se félicite de cette étude fouillée.

Le député s'interroge sur les sources de financement du projet, sur son calendrier ainsi que sur la nature du partenariat avec le quartier.

Mme Catherine Moureaux s'interroge à son tour sur le lien du musée d'art moderne et contemporain avec le CIVA.

La députée entend également obtenir des éclaircissements sur l'aménagement des espaces extérieurs et le concept de « box in the box ».

M. Arnaud Verstraete estime que le projet est intéressant et de nature à enthousiasmer les Bruxellois. Le député s'interroge dès lors sur la manière de les impliquer. Des recommandations ont-elles été émises en termes de participation ? Comment organiser les connexions avec le quartier avoisinant ? Le musée va-t-il également donner l'opportunité aux artistes bruxellois de s'exposer ?

Des exigences d'ordre technique ont-elles par ailleurs été formulées par le Centre Pompidou ?

En outre, comment assurer l'accessibilité du musée aux usagers actifs (les cyclistes notamment) ?

Enfin, quid du budget avancé, des coûts d'entretien, de chauffage, ... ?

M. Gaëtan Van Goidsenhoven s'interroge sur l'option de l'hôtel, sur les conditions pour qu'elle soit réalisée, et sur les conséquences si elle ne l'était pas.

Plusieurs modèles thermiques ont par ailleurs été

zal men een keuze maken?

Is er een denkoefening geweest rond de opties? Heeft men een preciezer idee over de omvang van de collecties en de voorwaarden voor de tentoonstelling?

Quid exploitatiekosten?

De heer Mohamed Azzouzi meent, inzake de voorwaarden voor de start van het project, dat de organisatie van een architectuurwedstrijd de beste manier is om internationaal in de kijker te staan en uit een te nauw keurslijf te breken.

De spreker onderstreept ook het belang van het project voor de wijk en heeft vragen bij de evolutieve aard ervan.

Mevrouw Julie de Grootte vindt het een belangrijk project.

Zij is ook te vinden voor het concept “box in the box” en maakt een vergelijking met wat gedaan werd met de verlaten dokken in Marseille.

Wanneer wordt een beslissing genomen over het hotel?

De spreekster onderstreept ook het belang van de banden met het Kanaal en heeft vragen bij de samenwerking met de auteurs van het gelijknamige plan en bij de banden met de andere projecten in dezelfde zone.

Hoe zal de wedstrijd passen in de reeds lopende procedure?

Mevrouw Cieltje Van Achter wijst op het iconische belang van het gebouw en in het bijzonder van de showroom. Waarvoor zal die showroom gebruikt worden? Hoe zal de publieke ruimte ingevuld worden? Hoeveel oppervlakte zal gebruikt worden voor het museum en voor het CIVA? Komen er ook kantoren voor het personeel?

Wat wordt er gedaan voor de toegankelijkheid en voor de parkeermogelijkheden?

Het parlementslid veronderstelt ook dat de aangekondigde kostprijs geldt voor de herbestemming van het gebouw. Quid de buitenruimte daarrond?

Welke procedure wordt nu verder gevolgd?

De heer Fabian Maingain legt uit dat het akkoord met het Centre Pompidou gesloten is na de bestelling van de studie. Is met dit feit rekening gehouden?

De heer Arnaud Pinxteren vraagt hoe de linkeroever van het Kanaal in het project opgenomen wordt.

De heer Christos Doulkeridis vraagt of het concept “box in the box”, dat ook in Rotterdam gebruikt is, wel gelijk

développés. Comment va-ton arrêter l’un ou l’autre ?

Une réflexion a-t-elle en outre eu lieu quant aux options de programmation. A-t-on une idée plus précise de l’ampleur des collections et des modalités de leur exposition ?

Enfin, quid des frais d’exploitation ?

M. Mohamed Azzouzi considère, quant aux modalités de lancement du projet, que le concours d’architecture est le plus à même de lui conférer une dimension internationale qui lui permettrait de sortir d’un cadre trop restreint.

L’intervenant souligne également l’importance du projet pour le quartier et s’interroge sur son caractère évolutif.

Mme Julie de Grootte estime qu’il s’agit là d’un projet important.

La députée se dit aussi séduite par l’idée de la « box in the box » et dresse un parallèle avec ce qui s’est fait au niveau des docks désaffectés de Marseille.

Quant à l’hôtel, quand la décision interviendra-t-elle ?

L’intervenante insiste également sur les connexions avec le Canal et s’interroge sur la collaboration avec les auteurs du plan éponyme ainsi que sur les liens avec les autres projets de la même zone.

Enfin, comment le concours s’insérera-t-il dans le processus déjà entamé ?

Mme Cieltje Van Achter souligne la dimension iconique du bâtiment et particulièrement du showroom et se demande à quoi ce dernier sera destiné. De même, quelle utilisation sera-t-elle faite de l’espace public ? Quelles seront les surfaces dévolues au musée et au CIVA ? Des bureaux sont-ils également prévus pour le personnel ?

Qu’est-il également prévu en termes d’accessibilité et de parking ?

La députée suppose également que le coût annoncé est censé couvrir la réaffectation du bâtiment. Quid alors pour l’espace extérieur alentour ?

Enfin, qu’en est-il de la procédure qui va maintenant être suivie ?

M. Fabian Maingain explique que l’accord avec le Centre Pompidou est intervenu après que l’étude a été commandée. Cette dimension a-t-elle toutefois été intégrée ?

M. Arnaud Pinxteren s’interroge encore sur l’intégration de la rive gauche du Canal dans le projet.

M. Christos Doulkeridis se demande si la logique de la « box in the box » que l’on rencontre également à Rotterdam,

gehanteerd is in het Orsaymuseum in Parijs.

Het parlementslid wijst er ook op dat het meest sprekende element vandaag de showroom is. Mikt men, na de afbraak en heropbouw van het gebouw van de importeurs, op een tweede voorbeeldgebouw?

*
* *

De heer Jacques Timmermans legt uit dat de studie in januari 2016 gestart is en zes maanden later afgerond is. Het was de bedoeling om een bestek op te stellen voor de aanstelling van een projectbeheerder door middel van een internationale wedstrijd. De studie doet enkele aanbevelingen in dat verband. Sommige kwesties moeten nog verder uitgewerkt worden vóór de start van de wedstrijd en worden trouwens als dusdanig in de aanbevelingen opgenomen. De voorwaarden zijn natuurlijk streng, in die zin dat de kwaliteit van het bestaande gebouw behouden moet worden, maar dat mag geen rem zijn op de creativiteit van de projectauteurs.

Er staan ook aanbevelingen in over de bevordering van de inspraak. Het project werd bedacht in relatie tot de wijk. De aansluiting bij de Kanaalzone staat ook in het schema. Het is de bedoeling om een transparant gebouw te hebben waarlangs men van de Willebroekkaai naar de waterweg kan gaan en omgekeerd. De as Leopold II-laan – “Ferme des boues” (“Modderboerderij”) moet die transparantie eveneens bevorderen.

Via het begeleidingscomité, werd gepoogd de oppervlakte voor de verschillende functies preciezer te bepalen. Het idee om het CIVA over te nemen werd al geuit. Aan de hand van het schema, kunnen de stockagezones, de tentoonstellingszones enz. uitvoeriger bepaald worden, samen met een expert. Daarna kunnen de bijzondere kenmerken van de “box in the box” eveneens bepaald worden in een bestek.

De bestemming van de verschillende plaatsen, met name de openbare binnenruimte, is nog niet bepaald en zal onder andere afhangen van de partners. De overige ruimte, met een vloeroppervlakte van 3700 m² (de helft van een voerbalterrein), kan bestemd worden voor workshops en educatieve, culturele activiteiten...

De showroom daarentegen is het hart van het gebouw, waardoor een link kan worden gelegd tussen het museum en de openbare ruimte, het openbaar vervoer... Naar het voorbeeld van Tate Modern in Londen, lijkt het duidelijk dat de showroom de toegangspoort tot het museum moet zijn. Misschien verhindert dat de deelnemers aan de architectuurwedstrijd echter niet om met alternatieve voorstellen naar voren te komen.

Het partnerschap met het “Centre Pompidou” werd gesloten toen het onderzoek bijna afgerond was. De opstellers van de analyse waren zich zeker bewust van de mogelijkheid om een partnerschap van internationale dimensie te sluiten, maar de naam is redelijk laat gevallen.

est bien celle qui a été suivie au musée d’Orsay à Paris.

Le député signale également qu’actuellement l’élément le plus identifiable est le showroom. S’orienté-t-on, avec la démolition-reconstruction du bâtiment des importateurs, vers un deuxième bâtiment phare ?

*
* *

M. Jacques Timmermans explique que l’étude a débuté en janvier 2016 et s’est clôturée six mois plus tard. Elle visait à établir un cahier des charges en vue de la désignation d’un chargé de projet à travers un concours international et émet à cette fin des recommandations. Certaines questions doivent toutefois encore être affinées avant le lancement du concours et sont d’ailleurs reprises en tant que telles dans les recommandations. Le cadre est certes strict dans le sens qu’il faut préserver la qualité du bâtiment existant mais cela ne doit pas constituer un frein à la créativité des auteurs de projets.

Des recommandations y sont également intégrées en vue de promouvoir la participation. Le projet a été pensé en relation avec le quartier. La connexion avec la zone du Canal est également reprise dans le schéma. L’idée est d’avoir un bâtiment transparent qui permette d’aller du quai de Willebroeck vers la voie d’eau et vice-versa. L’axe boulevard Léopold II – ferme des boues est également au service de cette transparence.

A travers le comité d’accompagnement, on a tenté d’établir de manière plus précise les superficies dévolues aux différentes fonctions. L’idée de reprendre le CIVA avait déjà été émise. Le schéma permettra d’établir de manière plus détaillée, avec un expert, zones de stockage, d’exposition,... Un cahier des charges pourra également établir par la suite les spécificités de la « box in the box ».

L’affectation des différents lieux, dont l’espace public intérieur, n’est pas encore déterminée et dépendra notamment des partenaires. L’espace restant, d’une superficie au sol de 3700 mètres carrés (la moitié d’un terrain de football), pourra être dédié à des ateliers et des activités d’ordre éducatif, culturel,...

Le showroom est quant à lui la condition du bâtiment. Il permet la connexion entre musée et espace public, transports en commun,... A l’image de la Tate Modern à Londres, il semble évident que le showroom doit être la porte d’accès au musée. Cela n’empêchera peut-être cependant pas le concours d’architecture de mettre au jour des propositions alternatives.

Enfin, pour ce qui concerne le partenariat avec le Centre Pompidou, l’accord est intervenu alors que l’étude touchait à sa fin. Les auteurs de l’analyse avaient certes conscience de la potentialité de conclure un partenariat de dimension internationale mais le nom est tombé assez tard. Le Centre

Het “Centre Pompidou” is echter opgenomen in de aanbevelingen als expert in museologie.

De heer Benoît Moritz voegt daaraan toe dat de architecten rekening moeten houden met het feit dat de showroom, waar de loketten komen, het hoofdgebouw is en dat het gebouw dat het gebouw van de importeurs vervangt en redelijk hoog is (R+9) slechts een bijgebouw wordt. De spreker verwijst nog naar het voorbeeld van Tate Modern in Londen, waar onlangs een bijgebouw werd toegevoegd aan het hoofdgebouw.

De spreker licht nog toe dat een parking (twee verdiepingen) van ongeveer negentig plaatsen gepland wordt onder het nieuwe gebouw.

Bovendien wordt de mogelijkheid geboden tot verandering, aangezien het buitenschild en de “box in the box” afzonderlijk behandeld zullen worden. Derhalve kan van start gegaan worden met het herstellen van het gebouw en vervolgens, geleidelijk aan, met de programma's naargelang het beschikbare budget.

Uiteraard werd rekening gehouden met de projecten die zich in de buurt gaan ontwikkelen (de “Ferme des boues” bijvoorbeeld), met name door toedoen van de Bouwmeester, die belast is met de uitvoering van het Kanaalplan en deel uitmaakt van het begeleidingscomité.

Voor de banden met de wijken, werd het idee van een “groot wijkhuis” opgenomen als ruimte voor het onthaal van de inwoners, voor animatie, voor opvoeding, informatie... activiteiten in verband met het museum en het CIVA.

De “box in the box” bestaat uit volumes die opgebouwd worden op de benedenverdieping, met klimaatregeling, waarin een reeks werken komen. De vergelijking met het “Musée d’Orsay” lijkt in dat opzicht passend.

De heer Jacques Timmermans voegt daaraan toe dat de parking onder de nieuwe toren komt. Twee verdiepingen (met elk vijfenveertig plaatsen) worden gepland voor het museum en een derde kan worden toegevoegd voor het hotel. Dat blijft beperkt, gelet op de situatie en de toegankelijkheid met het openbaar vervoer. Geen enkele ruimte wordt voorzien voor de bussen, maar er blijven mogelijkheden bestaan in de zijstraat.

De cijfers inzake financiering kunnen verder uitgewerkt worden op grond van het publiek-privaat partnerschap.

De heer Gilles Delforge, directeur van de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting (MSI), licht toe dat de vraag inzake het nut van het hotel moet worden uitgediept in het kader van de programmatie, met name met de museumpartner, wetende dat dit een element is dat het project compliceert en waarvan de bijdrage op het vlak van rendabiliteit niet beslissend zal zijn.

Wat betreft het rekening houden met de projecten in de zone, wordt de MSI eveneens belast met de uitvoering van

Pompidou est toutefois repris en tant qu’expert en muséologie dans les recommandations.

M. Benoît Moritz ajoute que les architectes devront nécessairement intégrer le fait que le showroom, où les guichets prendront place, est le bâtiment principal et que le bâtiment remplaçant celui des importateurs, quoiqu’un peu élevé (R+9), ne constituera qu’une annexe. L’intervenant renvoie encore à l’exemple de la Tate Modern à Londres dont le bâtiment principal s’est vu récemment adjoindre une annexe.

L’orateur explique encore qu’un parking d’environ nonante places est prévu sous le nouveau bâtiment sur deux niveaux.

Par ailleurs, l’évolutivité sera permise dès lors que l’enveloppe et la « box in the box » seront traitées de manière distincte. On peut ainsi commencer par restaurer le bâtiment et ensuite, et au fur et à mesure, y installer les programmes en fonction du budget disponible.

Il a évidemment été tenu compte des projets appelés à se développer aux alentours (la ferme des boues par exemple), notamment par l’entremise du Maître architecte, en charge de l’application du Plan Canal et présent dans le comité d’accompagnement.

Sur la question des liens avec les quartiers, l’idée de la « grande maison de quartier » a été intégrée en tant qu’espace d’accueil des habitants, d’animation, de pédagogie, d’information,... des activités en lien avec le musée et le CIVA.

Quant à la « box in the box », il s’agit de volumes construits en rez-de-chaussée et climatisés dans lesquels une série d’œuvres prendront place. La comparaison avec le musée d’Orsay paraît sur ce point appropriée.

M. Jacques Timmermans ajoute que le parking se situera sous la nouvelle tour. Deux niveaux (de quarante-cinq places chacun) sont prévus pour le musée et un troisième pourrait être ajouté pour l’hôtel. Cela reste limité compte tenu de la situation et de l’accessibilité en transports en commun. Aucun espace n’est prévu pour les bus mais des possibilités existent dans la rue latérale.

Les chiffres en termes de financement pourront être affinés en fonction du partenariat public-privé.

M. Gilles Delforge, directeur de la Société d’aménagement urbain (SAU), explique que la question de l’opportunité de l’hôtel devra être affinée dans le cadre de la programmation, notamment en lien avec le partenaire muséal, sachant qu’il s’agit d’un élément venant compliquer le projet et dont l’apport en termes de rentabilité ne sera pas décisif.

Au niveau de la prise en compte des projets dans la zone, la SAU est également chargée de la mise en œuvre du Plan

het Kanaalplan, waardoor zij goed op de hoogte is van de projecten in de buurt. Zo heeft de MSI contacten met de Stad Brussel over de nieuwe bestemming voor de “Ferme des boues”, met Mobiel Brussel, dat een onderzoek heeft gestart voor het herinrichting van het Yserplein. Met al die projecten zal rekening gehouden worden, wetende dat een stadsvernieuwingscontract eveneens voorzien is voor de zone.

Wat het budget betreft, is het duidelijk dat de financiering door de overheid zal moeten gebeuren, aangezien de functies die op de site moeten worden ontwikkeld, niet de mogelijkheid bieden rendabiliteit te waarborgen. Het is de bedoeling de exploitatiekosten zoveel mogelijk te dekken, maar men kan redelijkerwijze niet aannemen dat alle kosten kunnen worden gedekt met de exploitatie van het museum.

Wat betreft het tijdschema en het vervolg van de procedure, is het nu de bedoeling de programmering verder uit te werken, met name met het “Centre Pompidou”, alsook het financieel plan voor de nodige investeringen. Daarna zal men in staat zijn een internationale architectuurwedstrijd te starten, waarna de eerste fase van het project kan worden uitgewerkt.

De heer Gaëtan Van Goidsenhoven vraagt zich af of in die fase gepland wordt een beroep te doen op enige vorm van mecenaat.

De heer Gilles Delforge vindt dat de Regering en de exploitant van het museum daarover moeten beslissen.

Mevrouw Cieltje Van Achter vraagt zich af of voorzien zal worden in zalen voor culturele activiteiten. Het Kaaitheater is bijvoorbeeld op zoek naar een extra zaal.

De heer Gilles Delforge legt uit dat er contacten werden gelegd met het Kaaitheater, dat de kwestie bekijkt, maar dat momenteel geen polyvalente zaal gepland wordt.

III. Sluiting van de bespreking

De Commissie beslist om de gedachtewisseling te sluiten en een verslag te publiceren.

- *Vertrouwen wordt geschonken aan de rapporteur voor het opstellen van het verslag*

De Rapporteur, De Voorzitters van de vergadering,

Arnaud VERSTRAETE

Bea DIALLO
Mohamed AZZOUZI

Canal et est, à ce titre, bien informée des projets riverains. La SAU a ainsi des contacts avec la Ville de Bruxelles à propos de la réaffectation de la ferme des boues, avec Bruxelles Mobilité qui a lancé une étude pour le réaménagement de la place de l'Yser. Il sera tenu compte de l'ensemble de ces projets, sachant qu'un contrat de rénovation urbaine est également prévu pour la zone.

Concernant le budget, il est évident que le financement devra être public vu que les fonctions à développer sur le site ne permettent pas d'assurer une rentabilité. L'objectif est de couvrir au maximum les coûts d'exploitation mais on ne peut raisonnablement pas envisager que l'exploitation du musée permette le paiement de l'ensemble des frais.

Pour ce qui concerne le calendrier et la suite de la procédure, il s'agit maintenant d'affiner la programmation, particulièrement avec le Centre Pompidou, et d'affiner le plan financier au niveau des investissements nécessaires. On sera par la suite en mesure de lancer un concours international d'architecture et de développer par après la première phase du projet.

M. Gaëtan Van Goidsenhoven se demande s'il est envisagé à ce stade de faire appel à quelque forme de mécénat.

M. Gilles Delforge estime qu'il reviendra au Gouvernement et à l'exploitant du musée de trancher.

Mme Cieltje Van Achter se demande si certaines salles sont prévues pour des activités culturelles. Le Kaai Theater est ainsi à la recherche d'une salle supplémentaire.

M. Gilles Delforge explique que des contacts ont été pris avec le Kaai Theater qui mène une étude, mais qu'il n'est pas prévu pour l'instant de salle polyvalente.

III. Clôture des débats

La commission décide de clore l'échange de vues et de publier un rapport.

- *Confiance est faite au rapporteur pour la rédaction du rapport.*

Le rapporteur,

Arnaud VERSTRAETE

Les Présidents de séance,

Bea DIALLO
Mohamed AZZOUZI